

Els estudis de Biblioteconomia i Documentació i la configuració dels futurs professionals a l'Estat espanyol

MERCÈ BOSCH I POU *

Resum: Panoràmica de la situació dels estudis de Biblioteconomia i Documentació a Espanya en els darrers anys i perspectives de futur de la formació d'aquest sector professional. Es repassen les fites més importants que s'han assolit: la creació oficial dels estudis al nivell de diplomatura i dels centres que els imparteixen, la reforma dels plans d'estudis d'acord amb la Llei de Reforma Universitària i la creació de la llicenciatura. El futur dels ensenyaments a Espanya ha de tendir a l'homologació europea i a aprofundir en el seu assentament, per tal de permetre desenvolupar la investigació en aquest camp i un reconeixement social més bo de la professió.

Introducció

A l'Estat espanyol s'està vivint des de fa una dècada una sèrie de canvis transcendents en la nostra professió, que en determinen el present i en configuren el futur immediat. Les diverses modificacions oficials de l'estructura

*Directora de l'Escola Universitària "Jordi Rubió i Balaguer" de Biblioteconomia i Documentació de Barcelona.

dels estudis de la nostra àrea de coneixements és un d'aquests factors determinants. Paral·lelament, i en íntima relació, hom constata una evolució de la societat en les seves demandes respecte dels professionals del nostre camp: augmenta el nombre de tasques per a les quals són cridats els bibliotecaris-documentalistes i, per tant, se'ls obre un ventall de noves responsabilitats i exigències, tant de coneixements concrets (noves tecnologies, matèries especialitzades, etcètera) com de capacitat de gestió i planificació. En el camp de la biblioteca pública, de llarga i fecunda història al nostre país, també cal disposar de prou recursos imaginatius per gestionar amb eficiència la crisi econòmica.

Aquest procés de canvi no ha acabat, ni és probable que acabi mai, com a fenomen social que és; però ha superat una etapa important, amb la creació a nivell estatal dels estudis de diplomatura i amb l'inici de la seva consolidació. Resten encara per configurar amb detall els estudis de llicenciatura, creats més recentment, aspecte aquest prou important com perquè li dediquem més endavant unes ratlles. Ha arribat el moment de preguntar-nos si l'enfocament que han pres els estudis ara com ara és ben bé el que es demana; si el sistema educatiu (organismes polítics i institucions universitàries) serà prou àgil per respondre amb rapidesa als canvis que demana la societat. Aquesta inquietud neix a la vista de la rapidesa amb què es produeixen actualment els avenços tècnics, i com la societat evoluciona ella mateixa.

Sobre aquest punt cal que les associacions professionals vetllin perquè els centres docents ofereixin un nivell alt en qualitat i realisme en els estudis que imparteixen. El grau d'incidència i la manera de portar a terme aquesta supervisió depenen de la implantació social que el col·lectiu bibliotecari-documentalista hagi pogut assolir amb el temps i de la bona voluntat de les persones.¹ Existeixen, arreu del món, diferents models d'intervenció per procurar l'adequació de les ofertes educatives a les necessitats laborals (IFLA, ALA, LA). Les recomanacions fetes per l'IFLA dirigides a iniciar treballs coordinats amb la FID, l'ICA i la Unesco/PGI sobre els programes d'estudis mostren l'interès de les associacions internacionals per aconseguir aquesta adequació.²

Un altre factor que es pot sumar a aquest panorama és el de la internacionalització de tots els àmbits de la vida quotidiana, amb la futura Unió Europea, tant econòmica com política. La mobilitat dels professionals que aquest fet comportarà, el flux internacional de la informació i les dificultats tècniques, lingüístiques i econòmiques, demanen una formació que doni les possibilitats d'afrontar amb

1. En aquest sentit Lluís Bagunyà, l'actual president del Col·legi Oficial de Bibliotecaris-documentalistes de Catalunya, es va manifestar en la seva ponència "La informació registrada a Catalunya: un camp per racionalitzar", dins Jornades Catalanes de Documentació (4es: 1992: Barcelona), p. 34-36.

2. Paul Nauta, "IFLA's involvement in the development of criteria for the equivalence and reciprocity of professional qualifications in library and information science", dins Seminari Internacional de Docència Bibliotecària (2n: 1990: Barcelona). En premsa.

èxit aquesta perspectiva immediata. En l'estricta àmbit laboral, cal assolir aviat uns criteris d'homologació europea de les titulacions professionals en el nostre àmbit, si no volem restar al marge de les possibilitats que una Europa sense fronteres pot oferir.³

Precedents

Pel que fa als estudis, n'hem vist el naixement "oficial" dins l'àmbit universitari, tot i que, com tots sabem, a Catalunya han existit amb total continuïtat des de 1915 fins avui, si bé amb uns nivells lògicament variants segons les èpoques històriques i els moments polítics pels quals ha passat aquest país; però sempre amb una consideració universitària.

De la mateixa manera que tenim coneixement de la realitat catalana pel que fa a la tradició, continuïtat i nivell d'exigència en la formació dels professionals,⁴ també la majoria del col·lectiu professional català ha viscut la "lluïta" per aconseguir un reconeixement oficial, a nivell universitari, dels nostres estudis des dels temps del franquisme.⁵

Més modernament, a partir de finals dels 70, cal esmentar amb reconeixement i orgull els esforços del personal de l'Escola, ja amb propostes més concretes, que van ajudar molt a la consolidació i configuració final dels estudis oficials de diplomatura, tal com foren aprovats oficialment en el seu moment.⁶

Esforsos que condugueren a la publicació al *BOE* del dia 9 de gener de 1979 del Reial Decret 3.104/1978 pel qual s'establia la possibilitat de creació d'escoles universitàries de Biblioteconomia i Documentació. Posteriorment aparegué l'Ordre del Ministeri d'Universitats i Investigació del 24 de febrer de 1981 (publi-

3 A les terceres Jornadas Españolas de Documentación Automatizada celebrades a Palma el maig de 1990, Mercè Colomer mostrava en la seva ponència el paper de les associacions professionals en la perspectiva de la necessitat d'homologació europea de titulacions professionals. Per altra banda, John Feather va dedicar la seva intervenció en el segon Seminari Internacional sobre Docència Bibliotecària, celebrat el desembre del mateix any a Barcelona, a presentar una perspectiva de l'educació i les qualificacions professionals a Europa i la necessitat de prendre mesures per afrontar la nova situació europea.

4. Sobre la història i evolució de l'Escola en les primeres etapes disposem de la valuosa aportació d'Assumpció Estivill i Rius, *L'Escola de Bibliotecàries: 1915-1939* (Barcelona: Diputació de Barcelona, 1992).

5. M. Carme Illa és una de les pioneres en aquesta reivindicació, tal com queda mostrat en la memòria presentada per aconseguir el reconeixement oficial dels nostres estudis (vegeu la bibliografia).

6. Amb motiu del 70è aniversari de l'Escola es va organitzar el primer Seminari Internacional sobre Docència Bibliotecària que va permetre una reflexió sobre diversos aspectes de la formació bibliotecària amb aportacions d'especialistes de reconegut prestigi internacional i amb la participació del professorat de l'Escola. Aquesta fou una oportunitat molt bona de treball sobre l'educació en l'àmbit bibliotecari. Cinc anys més tard, es va repetir l'experiència amb un segon Seminari Internacional. Destaquen, igualment, per la seva aportació teòrica, els treballs de Carme Mayol i Àngels Massísimo presentats a les segones Jornades Catalanes de Documentació (Barcelona, 1986) i a les segones Jornadas Españolas de Documentación Automatizada (Málaga, 1986).

cada al BOE del 14 de març) per la qual s'establien les directrius per a l'elaboració dels plans d'estudis, redactades íntegrament a l'Escola.

L'Escola quedà adscrita a la Universitat de Barcelona pel Reial Decret 3.452/1981, de 13 de novembre de 1981 (publicat al *BOE* del 8 de febrer de 1982), i se signà un conveni de col·laboració acadèmica entre la Diputació de Barcelona i la Universitat de Barcelona el 7 de juny de 1989.

A continuació sorgiren gradualment els altres centres que imparteixen aquests estudis a Espanya: Granada (1983), Salamanca (1987), Múrcia (1988), Saragossa (1989), Madrid (universitats Complutense i Carlos III, 1990), Lleó (1991). Actualment es parla de la futura creació d'un nou centre a Extremadura.

Cadascuna d'aquestes escoles es pot dir que nasqué amb unes característiques pròpies, marcades, sobretot, per les persones que en cada universitat, hi estaven al capdavant. De totes aquestes, però, podem arriscar-nos a dir que són filles de les societats que les crea: on no hi ha una tradició consolidada i extensa de sistema bibliotecari, no hi pot haver ni molts professionals experimentats per donar una qualitat acceptable, ni unes associacions professionals capaces de contrarestar aquesta mancança; a part de pocs recursos per a la realització de les pràctiques dels alumnes, etcètera. A això cal afegir-hi les mancances generals de la universitat espanyola: força alumnes per aula, pocs recursos infraestructurals. Tot plegat fa que les noves escoles de Biblioteconomia i Documentació espanyoles passin encara una etapa de consolidació, d'afermament, al mateix temps que la situació bibliotecària espanyola, per la seva banda, també s'amplia i es consolida.⁷

A tot això no serà inoportú comentar l'estatus legal actual de l'Escola de Barcelona: a hores d'ara l'Escola és encara un centre dependent, a efectes administratius, de la Diputació de Barcelona, si bé és adscrita a la Universitat de Barcelona, com ja s'ha esmentat abans, i en tràmit per a la integració completa a aquesta. La Junta de Govern de la Universitat de Barcelona aprovà la integració de l'Escola el 13 de març de 1992, i se signà el conveni d'integració l'1 de desembre del mateix any. Hi ha, però, una total incertesa sobre la durada d'aquest període.⁸ Aquesta situació no afavoreix gens el desenvolupament acadèmic del centre, i per altra banda no té lògica des d'un punt de vista d'organització política del país.

7. Un exemple dels problemes derivats de la precipitació en què han sorgit aquests estudis en alguna de les universitats espanyoles i de les limitacions imposades per aquesta situació es troba en el treball que diversos professors de la Universitat de Lleó van fer a la sessió que sobre formació organitzà l'escola durant el Congrés IFLA'93: "Contribución de la Diplomatura en Biblioteconomía y Documentación de la Universidad de León a la formación de profesionales".

8. Amb data de 28 de maig de 1993, el vice-rector de Docència, Manuel Trias i Folch, responia a una sol·licitud de la Direcció de l'Escola que, sobre el procés d'integració, "resta pendent de la seva aprovació i publicació oficial per part de la Generalitat de Catalunya" i que es mantenen converses amb el director general d'Universitats sobre aquest tema. Al mateix temps, des de l'Escola s'han mantingut converses amb les parts involucrades, insistint sempre en la necessitat d'una ràpida resolució i d'un tractament que respecti la seva tradició i història.

Un pla d'estudis nou per la diplomatura

Un pas més en aquella evolució que anunciàvem fou el de la modificació del pla d'estudis de la diplomatura per tal d'adequar-lo a la nova Llei de Reforma Universitària (LRU)⁹—cosa que afectà, de fet, totes les carreres vigents a Espanya—. Aquesta reforma pretenia una major flexibilitat quant a programes d'una universitat a altra o dins mateix d'una universitat i una adequació dels ensenyaments a les necessitats socials oferint especialitzacions i graus diversificats.

L'Escola fou present, un cop més i de forma ben evident, en totes les converses i negociacions que conduïren a concretar aquest canvi d'orientació i estructura. Cal dir que no sense esforç i tensions entre la manera de pensar de l'Escola (que compartia el Col·legi Oficial de Bibliotecaris-documentalistes de Catalunya i un ampli sector professional català) i el punt de vista de les autoritats acadèmiques de l'Estat.

El Consell d'Universitats creà diversos grups de treball per adequar les titulacions existents dins del nou marc de la LRU. Per començar, cal recordar que la nostra diplomatura s'assignà al grup 14, en què es discutien també les titulacions d'Història, Geografia, Filosofia... Fer sentir la veu de la professió dins d'aquest grup correspongué a M. Carme Mayol, directora aleshores de l'Escola, que formava part del grup i tenia el suport del Col·legi i de la resta d'escoles ja creades de l'Estat. Hi portava, molt sovint, opinions i suggeriments que havien estat consensuats prèviament per part dels diferents col·lectius professionals. Foren negociacions difícils, llargues i, algunes vegades, estèrils.

L'estat de la qüestió prèvia a l'aprovació definitiva es pot consultar en un informe tècnic elaborat pel Grup de Treball 14 i publicat pel mateix Consell d'Universitats,¹⁰ on consta la primera proposta oficial i les propostes alternatives, observacions i suggeriments que diverses entitats hi feren.

Alguns punts que despertaren polèmica foren l'adscripció de totes les matèries troncales a l'Àrea de Biblioteconomia i Documentació (unes propostes de l'Asociación Española de Profesores de Paleografía y Diplomática i de l'Asociació d'Arxivers de Catalunya feren modificar aquesta rigidesa). La proposta inicial fixava la durada dels estudis en 180 crèdits; després fou ampliada a 210.

Finalment, les noves directrius pròpies de la diplomatura es publicaren en el Reial Decret 1.422/1991, de 30 d'agost, publicat al *BOE* núm. 243, de 10 d'octubre de 1991.

Cada escola, a partir del pla d'estudis indicatiu, ha fet o està en procés de fer un nou pla d'estudis.¹¹ Aquest procés va portar a la nostra escola una feina llarga

9. "Ley Orgánica 11/1983, de 25 de agosto, de Reforma Universitaria".

10. Es tracta de *Reforma de las enseñanzas universitarias. Título: diplomado en Ciencias de la Documentación*. ([Madrid]: Consejo de Universidades, 1988).

11. Una anàlisi detallada del pla d'estudis indicatiu de la diplomatura com de tot el procés de gestació es troba a Emilio Delgado López-Cózar, "La reforma de las enseñanzas universitarias en España."

i treballada, més o menys, col·lectivament. S'establí una comissió de pla d'estudis que, recollint les línies de treball i orientacions del segon Seminari Internacional de Docència Bibliotecària, desenvolupà les propostes de nou pla d'estudis que foren aprovades pel Claustre de l'Escola.

Després de força temps, i amb el procés d'integració a la Universitat pel mig, com s'ha dit, aquest curs 1993/94 ha començat a l'Escola el nou pla, aprovat per la Junta de Govern de la Universitat de Barcelona el 13 de juliol de 1993, les grans línies del qual giren a l'entorn dels punts següents:

-S'aplica el principi d'harmonització proposat per la Unesco des del 1974 en l'educació i formació en l'àrea de la biblioteconomia, la documentació i l'arxivística.¹² S'hi han incorporat assignatures noves de caràcter introductor i globalitzador. Aquestes són: Introducció a les ciències de la informació, Metodologia del treball científic, Gestió d'unitats d'informació i Tècniques de recuperació de la informació. Però encara que formalment poden no semblar-ho, altres assignatures s'han plantejat harmonitzades coincidint amb les que Yves Courier assenyala com les àrees que permeten una harmonització.¹³ Exemples d'aquestes són les matèries troncales Tecnologies de la informació i Anàlisi documental i el grup d'assignatures optatives dedicades a Estudis d'usuaris, Fons especials, Gestió i Difusió i informació electrònica.

-S'amplia la presència de la documentació i de les tecnologies de la informació al pla d'estudis. Tot i que es tracta d'àrees repetidament reclamades, hi ha dificultats per arribar a un acord sobre quin hauria de ser-ne l'abast dins del pla d'estudis nou. Si seguim l'estructura que proposa Meadows,¹⁴ veurem que l'ampliació s'ha fet als diversos nivells. Així, a més de comptar amb els crèdits de la matèria troncal Tecnologies de la informació, s'han previst assignatures optatives associades, algunes a un nivell introductor —Introducció a la informàtica documental, per exemple— i d'altres de més especialització. L'ús de les tecnologies de la informació com a eina per a l'aprenentatge es promou des de fa temps, però el desenvolupament d'aquestes depèn en excés de l'equipament i disponibilitat econòmica de l'Escola.

12. El concepte d'harmonització proposat per la Unesco és un principi teòric entroncat molt directament amb aplicacions pràctiques. Per aquest motiu cal que sigui adaptat a les circumstàncies concretes de cada país i de cada centre, tenint en compte els altres factors que afecten el desenvolupament de nous programes. Una presentació del concepte d'harmonització es troba a *Harmonization of training in librarianship, information science and archives*. Vegeu, a més *Harmonisation of education and training programmes for library, information and archival personnel*.

13. Yves Courier assenyala quines àrees poden ser tractades com harmonitzades: " el concepte d'informació, la política d'informació, l'anàlisi de sistemes, la gestió, els estudis d'usuaris, l'anàlisi dels documents, la recuperació de la informació, la conservació i la preservació, les tecnologies de la informació i els mètodes d'investigació. Vegeu: Yves Courier, "Harmonizing education and training programmes in the area of library and information science and archives administration", dins Seminari Internacional sobre Docència Bibliotecària (2n: 1990: Barcelona), en premsa.

14. Jack Meadows a "Training and education in IT" (*ITs news*, 25, (March 1992): 12-17), presenta els diversos nivells en què les tecnologies de la informació afecten els estudis de biblioteconomia i documentació:

Potser, com apunta Feather,¹⁵ les tecnologies de la informació, malgrat la importància creixent que estan adquirint, han de considerar-se com una de les eines de la gestió de la informació. En el nostre context no tenen sentit per si mateixes sinó que juguen un paper paral·lel a les tècniques més tradicionals de la biblioteconomia i la documentació.

-S'augmenta la presència de l'Arxivística amb dues assignatures troncales, participació en les diverses assignatures harmonitzades i amb la programació d'assignatures específiques de l'àrea.

-Es deixen d'impartir les assignatures de Literatura universal i d'Història. D'altra banda, hi ha canvis a nivell formal, per les exigències de la Llei de Reforma Universitària i les normatives pròpies de la Universitat de Barcelona. Aquests canvis formals més significatius són: l'estructuració dels cursos en quadrimestres, una més gran flexibilitat perquè cada alumne dissenyi el seu itinerari curricular; el compte de les hores de durada de cada assignatura en crèdits (un crèdit equival a 10 hores lectives, grosso modo), la distinció entre matèries troncales (112,5 crèdits), assignatures obligatòries (28,5 crèdits) i optatives (27 crèdits). Dels 42 crèdits restants de lliure configuració, per completar el total de 210 crèdits, es recomana que un mínim de 21 crèdits es realitzi en assignatures que no pertanyin a la pròpia titulació.

-En resum, el nou pla d'estudis ofereix:

- . Nombre total de crèdits: 210
- Nombre de crèdits troncales i obligats: 141
- Nombre de crèdits optatius: 69

Nombre de crèdits per matèria troncal:

- Anàlisi i llenguatges documentals, 24
- Arxivística, 11
- Bibliografia i fonts d'informació, 12

→"Computer literacy". Cal perdre la por a la informàtica i adquirir coneixements bàsics com a usuari; inclou activitats com és ara el tractament de textos.

"Career training". En aquest nivell s'ha de decidir quines tecnologies de la informació trobaran els estudiants en el seu futur professional i cal oferir-ne un coneixement bàsic, pràctic i teòric. "IT and information skills". Com les tècniques d'informació es veuen afectades i afecten les tecnologies de la informació.

"CAL/CAT (computer-aided learning and teaching)". Aquest és el nivell relacionat amb l'ús de les tecnologies de la informació com a eina d'aprenentatge dins dels estudis de biblioteconomia i documentació.

15. John Feather, "The changing market for professional librarians in Europe: the implications for curriculum development", dins *Report of the Workshop on Information Technology content of initial professional education and training for librarianship in the European Community*. (Luxembourg, 29 January 1991). (Luxembourg: Commission of the European Community, Directorate General XIII/B, 1991) p. 25.

Biblioteconomia, 14
Documentació general, 14
Practicum, 15
Tècniques historiogràfiques de la investigació documental, 6
Tecnologies de la informació, 16,5

Nombre de crèdits per assignatura obligada de centre:

Gestió d'unitats d'informació, 6
Història de la producció documental, 4,5
Metodologia del treball científic, 3
Organització de catàlegs en línia, 4,5
Preservació i conservació, 4,5
Tècniques de recuperació de la informació, 6

Matèries optatives previstes:

Idioma documental, Tècniques de comunicació i Informàtica documental, són assignatures aconsellades com a complement instrumental de la formació bàsica.

Arxivística
Estudis d'usuaris
Fons especials
Fons d'informació especialitzades
Gestió i difusió
Informació electrònica
Llenguatges documentals

Objectius generals:

Formar professionals capaços de desenvolupar les tasques derivades dels processos de la gestió de la informació, i de globalitzar els coneixements adquirits.

Desvetllar en l'estudiant el desig d'augmentar els seus coneixements i proporcionar-li uns instruments perquè pugui mantenir-los al dia.

Els estudis han de proporcionar:

1. Coneixement del procés de la comunicació, de la naturalesa de la informació, del seu cicle i les fonts principals, independentment del suport en què es trobin.
2. Aprenentatge de les tècniques de selecció, enregistrament, conservació i tractament de la informació, així com de la recuperació, intercanvi i disseminació, amb la utilització de les eines adequades per a cada una d'aquestes funcions.
3. Adquisició de les tècniques de disseny, planificació, gestió i avaluació de centres i serveis, tant en els aspectes de temps i entorn, com de personal.

4. Coneixement de la realitat del país en matèria de polítiques i serveis d'informació.
5. Formació en les tècniques de comunicació oral i escrita, que permetin conèixer les necessitats del servei, donar-hi respostes pertinents, i desenvolupar habilitats per a l'assessorament i la formació adaptades als hàbits i exigències dels usuaris.
6. Aprenentatge de tècniques d'anàlisi i síntesi que, desenvolupant l'esperit crític, permetin establir les prioritats i objectius que cada situació requereixi, adaptats als diversos àmbits d'activitat de la societat.
7. Captació de les tecnologies com a mitjà indispensable en tots els processos de tractament i transferència de la informació.
8. Estimulació dels aprenentatges mitjançant el contacte amb la realitat i la presentació de l'experiència directa, que permeti l'adquisició dels hàbits de rigor i coherència demandades en les tasques professionals.
9. Desenvolupament de metodologies de treball que estimulin la col·laboració amb altres professionals i la cooperació i interconnexió dels sistemes i serveis d'informació.
10. Adquisició de la terminologia específica dels diferents sectors professionals.

Com totes les coses noves, tot i que aquesta ha estat prou pensada i consensuada dins l'Escola, i per bé que compta amb el coneixement del Col·legi, encara és aviat per dir que respon a allò que es pretenia. Caldrà deixar passar uns anys per anar corregint aquells aspectes que resultin més coixos. A penes comptem amb instruments vàlids per saber amb seguretat el tipus de professional que el mercat de treball realment demana; de fet, tan sols l'estudi preparat per Constança Espelt i Amadeu Pons, que es publica en aquest mateix número d'*Item*, és una aproximació al tema.

Hi ha un coneixement molt limitat dels estudis i dels programes de Biblioteconomia i Documentació a la nostra societat, i el control de les associacions professionals i les escoles sobre les qualificacions acceptades en el mercat de treball encara és molt reduït. Aquests factors que Meadows identifica com a problemes ajuden a dificultar l'adaptació del programa a les necessitats reals.¹⁶

Necessitat d'uns estudis de nivell superior

A diferència dels estudis de diplomatura, en el cas dels estudis a nivell superior es partia d'una mancança total pel que fa a formació reglada a tot l'Estat. Només es poden esmentar els continguts que de la nostra àrea s'impartien en diverses facultats d'Història, Filologia o Ciències de la Informació (assignatures sobre

16. Jack Meadows, "Educating the information professional", p. 174-175.

bibliografia, paleografia, diplomàtica, documentació, etc.) o la formació paral·lela o complementària (màsters, cursos de postgrau, cursos i cursets diversos).¹⁷

Una de les poques respostes docents que existiren per a les necessitats professionals de nivell superior foren els cursos destinats als funcionaris que havien guanyat una plaça a l'elitista Cuerpo Facultativo de Archiveros y Bibliotecarios. Es rebien cursos a l'Escuela de Documentalistas, situada a la Biblioteca Nacional.

Fa més de deu anys, quan l'Escola acabava de ser adscrita a la Universitat, l'Associació de Bibliotecaris de Catalunya ja reflexionava a través del seu *Butlletí* sobre la necessitat d'un segon nivell, de rang universitari. Carme Mayol¹⁸ hi expressava la necessitat de "fonamentar amb solidesa i eficàcia el primer cicle [...] preparar una planificació bibliotecària a nivell de tot el país basada en les possibilitats que ens permeti la nostra Llei de Biblioteques.[...] En funció d'aquesta planificació i per fer-la viable, caldrà estructurar la docència de professionals a tots els nivells [...]".

Aquests deu anys no han passat en va. Avui la diplomatura s'ha consolidat i s'inicia una nova etapa amb el nou pla d'estudis que progressivament s'anirà implantant, la nova Llei de Biblioteques que ha estat aprovada recentment,¹⁹ i el pla indicatiu per a la llicenciatura establert. És hora d'aprofundir en aquest segon nivell.

En primer lloc, calen uns estudis superiors perquè hi ha responsabilitats professionals a diferents nivells. La mateixa legislació vigent (article 1.2 de l'Ordre del 24 de febrer de 1981, de creació dels estudis) estableix que les tasques professionals dels diplomats són "las bibliotecas populares o públicas, locales y comarcales, o bibliotecas especializadas que no entrañen especial dificultad, y prestar colaboración en las grandes bibliotecas generales o especializadas y en centros de documentación". Aquesta redacció, malgrat que podríem qualificar-la de no massa feliç, constata aquest fet.

Per altra banda, la investigació científica en el nostre camp —com en qualsevol altre camp del coneixement— cal que disposi de les estructures necessàries per desenvolupar-se. El Programa Nacional d'Informació per a la Investigació

17. Vegeu els articles, citats a la bibliografia, de Mª Carmen Aparicio Fernández "La formación de bibliotecarios en España"; Emilia Currás "Information science in the Universidad Autónoma de Madrid: development with the times"; Juana Mª Muñoz Choclán "Nuevas vías de la Administración autonómica para la formación de especialistas de la información y documentación"; Mª Julia Osca Lluch i Amparo Almero Canet "La formación en España de bibliotecarios y documentalistas: situación actual"; J.R. Pérez Álvarez-Ossorio "Formación profesional del documentalista"; Paloma Portela "The evolution and current status of the information and documentation profession in Spain" i "State of the art in education and training of library and information professionals in Spain". Tots ells insisteixen a presentar la formació dels bibliotecaris-documentalistes basada especialment en els cursos de postgrau, màsters i altres cursets organitzats per les associacions professionals o institucions de recerca o, d'altra part, els continguts específics de la nostra àrea que s'imparteixen en diverses facultats. Tota aquesta bibliografia és una mostra de la dispersió de criteris i de la manca d'una formació superior reglada i completa que es supleix per un àmpliu ventall de cursos de durada diversa. 1 8 .

Carme Mayol, "Els estudis de biblioteconomia, passat i perspectives", p. 15.

19. "Llei 4/1993, de 18 de març, del sistema bibliotecari de Catalunya." *Diari oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 1.727 (29 de març de 1993): 2.217-2.222.

Científica i el Desenvolupament Tecnològic, ja assenyalava el 1988 la manca de professionals en l'àrea de la informació i la documentació, i entre els seus objectius marcava la formació bàsica i permanent de professionals de la informació.²⁰

A més, per a una equiparació de títols a nivell europeu o internacional, cal també l'existència dels estudis de nivell superior. Aquesta homologació europea és necessària per a permetre la mobilitat dels professionals. Ja l'any 1987 l'IFLA es pronuncià sobre aquesta necessitat, per poder establir comparacions entre diversos programes, per al reconeixement dels títols fora del propi país i permetre així augmentar les possibilitats dels professionals de treballar o estudiar a d'altres països i estimular el desenvolupament d'intercanvi de programes, d'estudiants i de professionals i per establir nous programes d'estudi. Especificava que la formació professional del bibliotecari i documentalista havia de ser a nivell universitari, en dues etapes: nivell terciari, amb un mínim de tres anys després de l'educació secundària, i nivell post-terciari, llicenciatura o postgrau, amb un mínim d'un any. Vegeu l'article de Fang, Fischer i Nauta, citat a la bibliografia.

Característiques de la llicenciatura

La història de la gestació de la llicenciatura a Espanya va íntimament unida a la de la diplomatura. En realitat, d'acord amb el que es preveia a la LRU, els treballs previs a l'aprovació dels nous títols dels estudis i de les directrius generals de cadascun d'ells contemplaven conjuntament la diplomatura en Ciències de la Documentació —finalment diplomatura en Biblioteconomia i Documentació— i la llicenciatura en Ciències de la Documentació—finalment llicenciatura en Documentació.

Els debats, les opinions i suggeriments que s'aportaren durant el període de 1987 fins al moment de l'aprovació de la diplomatura el 1991 es referien al conjunt dels estudis: primer i segon cicle, diplomatura i llicenciatura.

La formulació concreta dels objectius i continguts de les directrius generals de la llicenciatura va ser tema de debat i síntesi per part d'una comissió nacional de directors d'escoles universitàries i diplomatures en Biblioteconomia i Documentació. Una vegada més, M. Carme Mayol, amb el suport del Col·legi, hi defensà les aportacions que s'havien treballat a Catalunya.

Una de les grans discussions que sorgiren en els estadis inicials fou el de la naturalesa mateixa d'aquesta llicenciatura i la relació i dependència respecte de la diplomatura. Aquesta polèmica motivà la celebració de diverses reunions al Col·legi Oficial de Bibliotecaris. I en diversos moments d'aquest llarg període de gestació va semblar que perillava la mateixa llicenciatura. El Consell d'Universitats semblava que no veia gaire lara la necessitat d'un segon cicle.

20. Citat per Mercedes Caridad, "Problemática de la formación de los bibliotecarios y documentalistas".

Una altra petita qüestió, que despertà prou discussions –almenys a casa nostra– fou el nom dels estudis: llicenciatura en Documentació / llicenciatura en Biblioteconomia i Documentació / llicenciatura en Ciències de la Documentació.

La proposta de pla d'estudis de la llicenciatura en Ciències de la Documentació, elaborada i consensuada per la Comissió de directors d'escoles de Biblioteconomia i Documentació, fou tramesa al ponent de la Comissió del Consell d'Universitats el 21 de maig de 1991. Va aparèixer aleshores un problema addicional: l'Associació d'Arxivers de Catalunya presentà una proposta de llicenciatura en Arxivística. El Consell d'Universitats va considerar positivament aquesta proposta i va aturar l'aprovació de la llicenciatura en Ciències de la Documentació.

La Comissió de directors d'escoles va entrevistar-se el febrer de 1992 amb el secretari general del Consell d'Universitats. Aquesta entrevista permeté que el nou secretari tingués coneixement de l'interès per la llicenciatura i el punt de vista de les escoles. Les esmenes que es presentaren a la proposta foren també consensuades per totes les escoles i es referien principalment al títol dels estudis –es sol·licitava el títol de llicenciat en Ciències de la Documentació– i a la necessitat de complements de formació per accedir-hi des de qualsevol altra titulació que no fos la diplomatura en Biblioteconomia i Documentació.

Finalment, el 27 d'agost de 1992 es publica el Reial Decret que estableix el títol universitari oficial de llicenciat en Documentació i aprova les directrius generals pròpies dels plans d'estudis.²¹ El gener de 1993 apareix una ordre concretant que podran accedir-hi directament, i sense complements de formació, aquells que hagin superat qualsevol primer cicle universitari.²²

Després d'una forta reacció de protesta portada a terme pels col·lectius professionals, i significativament per ADAB (Asociación de Diplomados y Alumnos de Biblioteconomía y Documentación), al mes d'agost es publica una modificació que estableix l'accés directe a la llicenciatura dels diplomats en Biblioteconomia i Documentació i els complements de formació necessaris per a l'accés des d'altres estudis de primer cicle.²³

21. "Real decreto 912/1992, de 17 de julio, por el que se establece el título universitario oficial de Licenciado en Documentación y la aprobación de las directrices generales propias de los planes de estudios conducentes a la obtención de aquél". *Boletín oficial del Estado*, nº 206 (27 de agosto de 1992): 29.800-29.802.

22. "Orden de 22 de diciembre de 1992 por la que se establecen las titulaciones y estudios previos del primer ciclo, así como los complementos de formación con los que se puede acceder a las enseñanzas de segundo ciclo conducentes a la obtención del título oficial de Licenciado en Documentación". *Boletín oficial del Estado*, nº 11 (13 de enero de 1993): 781.

23. "Orden de 13 de julio de 1993, por la que se establecen las titulaciones y estudios previos de primer ciclo, así como los complementos de formación con los que se puede acceder a las enseñanzas de segundo ciclo conducentes a la obtención del título oficial de Licenciado en Documentación". *Boletín oficial del Estado*, nº 186 (5 de agosto de 1993): 23.819-23.820.

El pla d'estudis de la llicenciatura

Serà bo que en aquests moments en què encara no s'han iniciat els estudis de la llicenciatura, donem una ullada al pla d'estudis indicatiu i a les possibilitats que ofereix.

La proposta elaborada per la Comissió nacional de directors d'escoles universitàries i diplomatures en Biblioteconomia i Documentació estableix com a objectius:²⁴

"[La llicenciatura] va dirigida a formar professionals que llevarán a cabo tareas de investigación, planificación, organización, dirección y gestión de sistemas, redes y centros de información, en el ámbito de cada rama del saber. La figura resultante es un profesional experto en Información y Documentación Científica y especializada de acuerdo con el contenido de sus estudios anteriores.

Los objetivos que se señalan para esta Licenciatura en Ciencias de la Documentación son los siguientes:

- * Adquisición de los conocimientos teóricos en Ciencias de la Documentación.
- * Capacitación para la administración de unidades de información.
- * Capacitación para las tareas de planificación de sistemas de información.
- * Adquisición de los métodos de investigación en las Ciencias de la Documentación.
- * Capacitación para la evaluación de documentación científica.
- * Carácter interdisciplinar de los contenidos".

Els objectius establerts en les directrius de la llicenciatura en documentació, tal com surten publicats al *BOE*, són:

"Proporcionar una formación adecuada en los aspectos básicos y aplicados de la información y la documentación científica y especializada, del tratamiento, de su conservación y recuperación en diferentes soportes, así como de la planificación, organización y gestión de los correspondientes sistemas, redes y centros".

(Esmentem aquí que els objectius establerts en les directrius de la diplomatura en Biblioteconomia i Documentació són:

"Proporcionar una formación adecuada en los aspectos básicos y aplicados de la biblioteconomía y las técnicas de documentación".)

Si comparem la proposta i el text definitivament aprovat podem comprovar com els objectius de la llicenciatura queden molt més diluïts del que seria oportú per tal d'establir clarament plans d'estudi que responguin a les necessitats detectades des de fa temps entre els col·lectius professionals. A més queda molt

24. Propuesta de Plan de Estudios de la Licenciatura en Ciencias de la Documentación que se elaboró por los Directores asistentes a la reunión de Directores el pasado día 17 de mayo [de 1991] y que se celebró en esta Escuela Universitaria [de Biblioteconomía y Documentación de la Universidad de Granada]. Remitida al ponente de la Comisión del Consejo de Universidades. Granada: 21 de maig de 1991. 3 f.

poc clara la distinció entre la llicenciatura i la diplomatura, ja que ambdues es refereixen a “una formació adequada en els aspectes bàsics i aplicats”, mentre que en la filosofia de la LRU el segon cicle ha de dedicar-se a l'aprofundiment i l'especialització.

Pel que fa a les matèries troncal i nombre de crèdits corresponents, el pla indicatiu estableix:

Administració de recursos en unitats informatives, 8 crèdits

Estadística, 6 crèdits

Planificació i avaluació de sistemes d'informació i documentació, 6 crèdits

Sistemes de representació i processament automàtic del coneixement, 8 crèdits

Sistemes informàtics, 5 crèdits

Tècniques d'indexació i resum en documentació científica, 8 crèdits

Tècniques documentals aplicades a la investigació, 6 crèdits.

Les modificacions respecte a la proposta de la comissió de directors són prou significatives com per a comentar-les:

En primer lloc la matèria troncal Metodologia d'investigació en informació i documentació, passa a convertir-se en Tècniques documentals aplicades a la investigació. No entenem el canvi de denominació d'aquesta matèria quan el terme *metodologia* implica el conjunt de mètodes i tècniques d'un domini particular. Al darrer congrés de l'IFLA els treballs i discussions relatius a aquest àmbit hi tingueren una forta presència,²⁵ i s'hi tractaren especialment els aspectes metodològics. El canvi sembla orientat principalment a possibilitar la intervenció de professors de les àrees de Ciències i tècniques historiogràfiques i d'Història de la ciència, àrees de coneixement a les quals es pot assignar aquesta matèria troncal.

Planificació i avaluació de sistemes d'informació i documentació és una matèria troncal que ha sofert una reducció de dos crèdits, ja que passa dels 8 proposats a 6 crèdits en el pla indicatiu. Considerant que aquesta és una de les matèries fonamentals d'acord amb els objectius que es proposa la llicenciatura, no sembla adequat establir-ne aquesta reducció.

S'afegeixen dues matèries troncal noves respecte de la proposta de la comissió de directors: Sistemes informàtics i Estadística,²⁶ amb 5 i 6 crèdits respectivament. En el primer cas l'adscripció és a les àrees de coneixement Ciència de la computació i Intel·ligència artificial i Llenguatges i sistemes informàtics.

25. Com a indicador de l'interès d'aquesta àrea vegeu els articles següents, citats a la bibliografia: Paulette Bernhard, i Louise Lambert, "Identifying and defining the principal research methods used in LIS"; Virginia Cano, i Carina Rey, "Ten years of Spanish library and information science research"; Sigrún Klara Hannesdóttir, "Survey research in school librarianship" i Peter J. Lor, "Student errors in library science research: what we can learn from them".

26. La importància de la matèria troncal Estadística fou argumentada per Ramón Abad Hiraldo, en el treball presentat al Congrés de l'IFLA'93, "Panorama de la estadística bibliotecària en España: evolució històrica y situació actual".

Economia aplicada, Estadística i investigació operativa i Matemàtica aplicada són les tres àrees de coneixement a les quals es pot adscriure la matèria Estadística. S'exclou en ambdós casos l'adscripció a l'àrea de Biblioteconomia i Documentació.

Aquests canvis afecten la troncalitat. La proposta de la Comissió de directors preveia una troncalitat baixa (30% del conjunt de crèdits) que permetés una estructuració flexible i ajudés a dissenyar itineraris curriculars diversificats en funció de les necessitats d'especialització. El pla indicatiu ha augmentat la troncalitat fins al 40%.

La interdisciplinarietat és possible si repassem les àrees de coneixement que intervenen o poden intervenir en la llicenciatura, malgrat que sembla que el pes es decanta més cap a l'àrea científico-tecnològica com a base de la formació, que no pas cap a l'àrea de la pròpia biblioteconomia i documentació. Les àrees de coneixement incloses són:

- Biblioteconomia i documentació
- Ciència de la computació i intel·ligència artificial
- Ciències i tècniques historiogràfiques
- Economia aplicada
- Estadística i investigació operativa
- Història de la ciència
- Llenguatges i sistemes informàtics
- Lògica i filosofia de la ciència
- Matemàtica aplicada
- Organització d'empreses
- Periodisme
- Sociologia

Perspectives de futur

Caldria que el desplegament d'aquesta nova llicenciatura, tan desitjada, es fes tenint en compte:

1. La necessitat d'estructurar aquesta llicenciatura íntimament relacionada amb la diplomatura, amb l'objectiu d'aconseguir un aprofundiment i una especialització a partir de la diplomatura. Aquest punt de vista no vindria facilitat per les llicenciatures organitzades al marge dels centres universitaris que ja disposen dels estudis de diplomatura. Les orientacions que Brittain²⁷ dona respecte a l'estructuració dels programes en tres nivells, del bàsic a l'específic, així

27. "LIS teaching programmes should be formulated in terms of the skills, abilities and competencies involved. Each of these can be divided into three levels, running from basic to specific, acquisition of the latter depending on experience built up with the former". Citat per Jack Meadows, "Educating the information professionals", p. 173.

ho confirmen. És en aquest sentit que la possibilitat que la primera llicenciatura es posés en pràctica a Alcalá de Henares ha mogut a manifestacions contràries de les associacions professionals. El reconeixement social de la professió vindrà donat en part per l'equilibri que s'estableixi entre l'aprenentatge d'unes tècniques bàsiques i que permeten la professionalització (diplomatura) i l'especialització i investigació (llicenciatura).²⁸

2. La necessitat de planificar la formació en funció de les demandes del mercat. Des del 1982 a l'actualitat s'ha passat de l'existència d'una sola escola a la creació de set escoles més amb una perspectiva de creació d'altres noves escoles universitàries. És cert que el país necessitava professionals formats, però també hem pogut constatar el malestar que en algunes zones provoca l'atur entre els diplomats. L'inici de la llicenciatura pot agreujar el problema si no s'inicien ben aviat els estudis de mercat que permetin planificar l'oferta de formació global. L'experiència d'altres països europeus podria servir-nos d'exemple en aquest punt.²⁹

Sembla que en el mercat de treball disminueixen (o almenys, s'estabilitzen) les ofertes de llocs de treball "tradicionals" en biblioteques públiques, mentre que augmenten molt les demandes a les universitàries (cal pensar que aquest increment ve determinat per la creació de noves universitats, però que s'estancarà d'aquí pocs anys). En canvi, són moltes les institucions no "clàssiques" que sol·liciten un diplomats. Per altra banda, els arxius encara són un lloc no ocupat en gran nombre per diplomats.

A Catalunya es coneixen les intencions de diverses universitats catalanes: segons informacions de les mateixes universitats, la Universitat de Barcelona va prendre la iniciativa de proposar la creació de la llicenciatura en el seu si;³⁰ la Universitat Autònoma de Barcelona també ha previst la creació de la llicenciatura.³¹ La Universitat Pompeu Fabra ha anunciat repetidament la llicenciatura com a nova titulació a oferir. A la resta del país coneixem les propostes de les universitats Complutense i Carlos III de Madrid, de les de Granada i, a més llarg termini, de la de Múrcia.

3. Els coneixements i les tècniques que els futurs professionals hauran d'emprar són recollits, per exemple, en un informe del 1986 del British Library Research and Development Department,³² on s'assenyala la llista de les habilitats

28. Vegeu els set principis bàsics que estableix Auld W.S. Lawrence a "Seven imperatives for library education" per a la formació de bibliotecaris.

29. A Dinamarca, per exemple, es redueix el nombre d'estudiants d'acord amb la taxa d'atur dels bibliotecaris. Vegeu Niels Ole Pors, "Employment patterns, the labour market, and student's preferences".

30. *Comunicacions*, núm. 10 (23 d'abril de 1992).

31. Universitat Autònoma de Barcelona, Àrea de Documentació, projecte de creació de la llicenciatura de documentació a la Universitat Autònoma de Barcelona". Bellaterra, setembre de 1992. 13 p. [Document intern inèdit].

32. *Report of the Transbinary Group of Librarianship and Information Studies*. London: British Library Research and Development Department, 1986. Citat per Jack Meadows, "Educating the information professional", p. 178.

que el futur bibliotecari necessitarà:

- Relacionar-se amb la gent i comprendre les seves necessitats d'informació.
- Recuperar informació d'una àmplia gamma de fonts, que inclouen materials impresos, material no-llibre i serveis d'informació electrònica.
- Analitzar i destil·lar informació per a necessitats específiques.
- Comunicar informació de forma efectiva i apropiada.
- Seleccionar i organitzar col·leccions d'informació utilitzant la tecnologia de la millor forma possible.
- Gestionar un servei d'informació, incloent-hi la gestió de personal, l'econòmica i la de la pròpia font d'informació.
- Promoure serveis d'informació i influenciar els superiors que prenen decisions perquè donin suport al desenvolupament d'aquests.

Si aquestes són les habilitats que tot bibliotecari hauria de dominar, més especialment són les habilitats que la llicenciatura hauria de cobrir amb més profunditat. Una part important d'aquestes habilitats està directament relacionada amb la gestió de la informació. Caldrà elaborar plans d'estudi de llicenciatura que assegurin aquestes habilitats per sobre d'una formació dominada més pels instruments.

I, per acabar, cal insistir que per més desenvolupada que estigui l'estructura dels estudis sempre caldrà una formació contínua, de reciclatge, que permeti al professional ja en exercici de conèixer les innovacions tecnològiques i altres, per tal d'adaptar-se contínuament a un medi canviant.³³

Un dels objectius de la reforma és l'adaptació del sistema universitari espanyol als requeriments de les directives comunitàries i l'homologació de l'ordenació acadèmica a la dels països més avançats. Les *Guidelines to equivalence and reciprocity of professional qualifications* recomanen que a més de les matèries bàsiques que cobreixen les funcions d'adquisició, organització, accés i disseminació de la informació en qualsevol format, també s'hauria d'incloure: mètodes de recerca, gestió, tecnologia de la informació, preservació, estudi d'usuaris i biblioteconomia internacional i comparada, i posen èmfasi en l'harmonització entre els components de la professió d'informació.

33. Vegeu l'article de McGarry, citat a la bibliografia.

Bibliografia

Abad Hiraldo, Ramón. "Panorama de la estadística bibliotecaria en España: evolución histórica y situación actual" dins IFLA, Consell i Conferència General (59è: 1993: Barcelona). *Booklet 6: Division of Management and Technology*. Barcelona: IFLA'93, 1993, p. 16-20 (33-STAT-S).

Aleixandre Tena, Francisca i Pilar Faus Sevilla, "La formación profesional del bibliotecario en España" *Boletín de la ANABAD* 31.4 (1981): 599-605.

Anglada, Lluís. "Formas y criterios de acceso al ejercicio de la profesión" dins Conferencia de Bibliotecarios y Documentalistas Españoles (1a: 1992: València), p. 147-161.

Aparicio Fernández, Mª Carmen. "La formación de bibliotecarios en España" dins *Seminario Hispano-Británico sobre Cooperación e Informatización Bibliotecaria: 12-15 de marzo 1990*. p. 201-213.

Auld, Lawrence W.S., "Seven imperatives for library education". *Library journal* 115.8 (1990): 55-59.

Bagunyà, Lluís. "La informació registrada a Catalunya: un camp per racionalitzar" dins *Jornades Catalanes de Documentació* (4es: 1992: Barcelona), p. 17-48.

Bernhard, Paulette i Louise Lambert. "Identifying and defining the principal research methods used in LIS" dins IFLA, Consell i Conferència General (59è: 1993: Barcelona). *Booklet 7: Division of Education and Research*. Barcelona: IFLA'93, 1993, p. 3-4 (81-SET-E).

Cano, Virginia i Carina Rey. "Ten years of Spanish library and information science research: a bibliometric study". 30 f. (197-THEOR-E). Presentat a IFLA, Consell i Conferència General (59è: 1993: Barcelona).

Caridad, Mercedes. "Problemática de la formación de los bibliotecarios y documentalistas" dins Conferencia de Bibliotecarios y Documentalistas Españoles (1a: 1992: València), p. 165-191.

Colomer i Bartrolí, Mercè. "La formación continua: análisis y valoración de los programas de formación continua en los países comunitarios" dins *Jornadas Españolas de Documentación Automatizada* (3es: 1990: Palma), p. 77-98.

Conferencia de Bibliotecarios y Documentalistas Españoles (1a: 1992: València). *I Conferencia de Bibliotecarios y Documentalistas Españoles: Valencia, 5, 6 y 7 de mayo de 1992*. Madrid: Ministerio de Cultura, Centro de Coordinación Bibliotecaria; Valencia: Generalitat Valenciana, Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, D.L. 1993. 298 p.

Contribución de la Diplomatura en Biblioteconomía y Documentación de la Universidad de León a la formación de profesionales. [Por] José Antonio Merlo Vega... [et al.]. 1993.

9p. Treball inèdit presentat a la sessió sobre Formació de Professionals a Espanya dins el Congrés de l'IFLA '93 a Barcelona (24 d'agost de 1993). N'hi ha una còpia a la biblioteca de l'Escola.

Courrier, Yves. "Harmonizing education and training programmes in the area of library and information science and archives administration" dins Seminari Internacional sobre Docència Bibliotecària (2n: 1990: Barcelona). En premsa.

Currás, Emilia, "Information science in the Universidad Autónoma de Madrid: developments with the times". *Education for information* 11.3(1993): 205-215.

Delgado López-Cózar, Emilio, "La reforma de las enseñanzas universitarias en España: unas nuevas directrices para el Título de Diplomado en Biblioteconomía y Documentación". *Boletín de la Asociación Andaluza de Bibliotecarios*, 28(1992): 5-22.

La enseñanza de la archivística en los planes oficiales de estudios universitarios españoles: recomendaciones: una propuesta del Ministerio de Cultura. Madrid: Ministerio de Cultura, Dirección General de Bellas Artes y Archivos, D.L. 1992. 21 p.

Estivill i Rius, Assumpció. *L'Escola de Bibliotecàries: 1915-1939*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1992. 508 p. (Quaderns de treball, 12).

Fang, Josephine Riss; Edith Fischer, i Paul Nauta. "Guidelines to equivalence and reciprocity of professional qualifications". *IFLA journal* 13.2(1987): 133-140.

Feather, John. "The changing market for professional librarians in Europe: the implications for curriculum development" dins *Report of the workshop on Information Technology content of initial professional education and training for librarianship in the European Community*. (Luxembourg, 29 January 1991). Luxembourg: Commission of the European Community, Directorate General XIII/B, 1991, p. 21-27.

Feather, John. "Educación profesional para trabajos bibliotecarios y de información en Gran Bretaña" dins *Seminario Hispano-Británico sobre Cooperación e Informatización Bibliotecaria*: 12-15 de marzo 1990, p. 215-228.

Feather, John. "The European future: the education and qualifications of the information professionals in the European Community" dins Seminari Internacional sobre Docència Bibliotecària (2n: 1990: Barcelona). En premsa.

Hannesdóttir, Sigrún Klara. "Survey research in school librarianship: report on "Guidelines for Conducting National Surveys on School Libraries and Their Needs" 16 p. (142-PRESESSION-E). Presentat a IFLA, Consell i Conferència General (59è: 1993: Barcelona).

Harmonisation of education and training programmes for library, information and archival personnel: proceedings of an international colloquium: London, August 9-15, 1987. Edited by Ian M. Johnson... [et al.]. München, etc: K.G. Saur, 1989. 2 vol. (IFLA publications, 49-50).

Harmonization of training in librarianship, information science and archives. Paris: Unesco, 1987. (PGI-87/WS/2).

Illa i Munné, M. del Carme. *Memoria que presenta la Escuela de Bibliotecarias de la Diputación Provincial de Barcelona para acompañar la solicitud de reconocimiento como Escuela Universitaria de Bibliología adscrita a la Universidad de Barcelona*. 1974. Text fotocopiado de l'original mecanografiat.

Jornadas Españolas de Documentación Automatizada (2es: 1986: Málaga). *Segundas Jornadas Españolas de Documentación Automatizada: 20-21-22 de noviembre de 1986: ponencias y comunicaciones*. Málaga: Asociación Andaluza de Bibliotecarios; Barcelona: Consorci d'Informació i Documentació de Catalunya; Madrid: Instituto de Información y Documentación en Ciencia y Tecnología, D.L. 1986. XV, 904 p.

Jornadas Españolas de Documentación Automatizada (3es: 1990: Palma de Mallorca). *Terceras Jornadas Españolas de Documentación Automatizada: "Documat 90"*. Palma de Mallorca: Universitat de les Illes Balears, 1990, 2 vol.

Jornades Catalanes de Documentació (2es: 1986: Barcelona). *2^{es} Jornades Catalanes de Documentació*: 17, 18 d'abril de 1986. Barcelona: SOCAD, D.L. 1986. 1 vol. (pag. múlt.).

Jornades Catalanes de Documentació (4es: 1992: Barcelona). *Biblioteques, centres de documentació i serveis d'informació*. Barcelona: les Jornades, 1992. 398 p.

"Ley orgánica 11/1983, de 25 de agosto, de Reforma Universitaria". *Boletín oficial del Estado* 209 (1 septiembre 1983), p. 24.034-24.042.

Lor, Peter J. *Student errors in library science research: what we can learn from them*. 14 p. (188-THEOR-E). Presentat a IFLA, Consell i Conferència General (59è: 1993: Barcelona).

Mateu Ibars, Josefina, "Biblioteconomía en la Universidad". *Boletín de la ANABAD*, 31.4 (1981): 637-651.

Mayol, Carme, "Els estudis de biblioteconomia, passat i perspectives". *Butlletí de l'Associació de Bibliotecaris de Catalunya* 2 (1982):7-16.

Mayol i Fernández, Carme, i Àngels Massísimo i Sánchez de Boado. "Los estudios de biblioteconomía y documentación ante la reforma universitaria" dins *Jornadas Españolas de Documentación Automatizada* (2^{es}: 1986: Málaga), p. 601-700.

Mayol i Fernández, Carme, i Àngels Massísimo i Sánchez de Boado. "Marc docent dels professionals del tractament de la informació: una proposta" dins *Jornades Catalanes de Documentació* (2es: 1986: Barcelona), p. 11-165.

Mayol i Fernández, Carme, i M. Àngels Massísimo i Sánchez de Boado. "Marc docent per a un nou pla d'estudis a l'Escola Universitària Jordi Rubió i Balaguer de Biblioteconomia i

Documentació" dins Seminari Internacional sobre Docència Bibliotecària (2n: 1990: Barcelona). En premsa.

McGarry, Kevin. "Educación, formación y práctica: consideraciones para el futuro" dins *Seminario Hispano-Británico sobre Cooperación e Informatización Bibliotecaria*: 12-15 de marzo 1990, p. 229-236.

Meadows, Jack. "Educating the information professional" dins *Perspectives in information management* 1, p. 169-186.

Meadows, Jack, "Training and education in IT". *ITs news* 25(1992): 12-17.

Meroño Cerdán, A.L., i A. Paños Álvarez. "Presentación de la asignatura *Documentación empresarial* impartida en la E.U. de Biblioteconomía y Documentación de Murcia" dins *Jornades Catalanes de Documentació* (4es: 1992: Barcelona), p. 327-336.

Miscelánea-homenaje a Luis García Ejarque. Madrid: FESABID; San Fernando de Henares: Bitácora, D.L. 1992. 296 p.

Muñoz Choclán, Juana M^a. "Nuevas vías de la Administración autonómica para la formación de especialistas de la información y documentación" dins *Miscelánea-homenaje a Luis García Ejarque*, p. 123-127.

Nauta, Paul. "IFLA's involvement in the development of criteria for the equivalence and reciprocity of professional qualifications in library and information science" dins *Seminari Internacional sobre Docència Bibliotecària* (2n: 1990: Barcelona). En premsa.

"Orden de 24 de febrero de 1981 por la que se fijan directrices de los Planes de Estudio de las Escuelas Universitarias de Biblioteconomía y Documentación". *Boletín oficial del Estado* 63 (14 de marzo de 1981): 5.711-5.712.

Osca Lluch, Mª Julia y Amparo Almero Canet. "La formación en España de bibliotecarios y documentalistas. Situación actual" dins *Miscelánea-homenaje a Luis García Ejarque*, p. 163-166.

Pérez Álvarez-Ossorio, J.R. "Formación profesional del documentalista". *Boletín de la ANABAD* 36.1-2(1986): 315-324.

Perspectives in information management 1. London, etc: Butterworths, 1989. XII, 362 p.

Pors, Niels Ole, "Employment patterns, the labour market, and student's preferences." *Libri* 40.2(1990):112-125.

Portela, Paloma, "The evolution and current status of the information and documentation profession in Spain." *FID news bulletin* 42.4(1992): 88-90.

Portela, Paloma, "State of the art in education and training of library and information professionals in Spain." *Libri* 40.2 (1990): 126-134.

"Real Decreto 3104/1978, de 1 de diciembre, por el que se crean en la educación universitaria las enseñanzas de Biblioteconomía y Documentación". *Boletín oficial del Estado* 8 (9 de enero de 1979): 368-369.

Reforma de las enseñanzas universitarias. Título: diplomado en ciencias de la documentación. [Madrid]: Consejo de Universidades, 1988. 93 p.

Roberts, Stephen A. i Penny Biggs. "Registers of research work in library and information science". Presentat a IFLA, Consell i Conferència General (59è: 1993: Barcelona). 13 p. (194-THEOR-E).

Seminari Internacional sobre Docència Bibliotecària (1r: 1986: Barcelona). *Seminari Internacional sobre Docència Bibliotecària.* Barcelona: Diputació de Barcelona, 1990. 117 p. (Quaderns de treball, 10).

Seminari Internacional sobre Docència Bibliotecària (2n: 1990: Barcelona). *Segon Seminari Internacional sobre Docència Bibliotecària.* Barcelona: Diputació de Barcelona, en premsa.

Seminario Hispano-Británico sobre Cooperación e Informatización Bibliotecaria: 12-15 de marzo 1990. Madrid: Ministerio de Cultura, Centro de Coordinación Bibliotecaria, 1991. 301 p.